

จากราชินีแห่งไหมสู่เมืองหัตถกรรมโลก:
ศักยภาพผ้าแพรวากาฬสินธุ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม
From Queen of Silk to World Crafts City: The Potential of Phraewa Silk in
Kalasin for Cultural Heritage Tourism Development

ชัยวัช ศิริบวรพิทักษ์¹ เกรียงไกร นามนัย²
Chaithawat Siribowonphitak, Kraingkrai Namnai

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อประเมินความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรมตามเกณฑ์สภาหัตถศิลป์โลก 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายผ้าไหมแพรวาเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมสู่การเป็นเมืองหัตถกรรม และ 3) เพื่อประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์สู่การเป็นเมืองหัตถกรรม ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 11 หน่วยงาน/กลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม 200 ชุด วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์มีความพร้อม 100% โดยมี 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) การขึ้นทะเบียนเป็นแผนท่องเที่ยวระยะสั้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (2) การสร้างคุณค่าแหล่งมรดกโลกผ่านการทำงานระดับนานาชาติ และ (3) วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง 2) แนวทางการพัฒนาเครือข่าย พบว่า มี 5 มิติหลัก ได้แก่ (1) มิติผลิตภัณฑ์ (2) มิติบูรณาการ (3) มิติโครงสร้างพื้นฐาน (4) มิติการตลาด และ (5) มิติกลไกขับเคลื่อน และ 3) ประเมินศักยภาพ พบว่า มีจุดแข็งสูงสุดด้านคุณภาพงานฝีมือ ($\bar{x} = 4.67$) ส่วนการประเมินตามเกณฑ์การกำหนดเมืองหัตถกรรมด้านการตลาดในงานอีเวนต์มีค่าสูงสุด ($\bar{x} = 4.62$) อย่างไรก็ตามยังพบจุดที่ต้องพัฒนา คือ กลไกการบูรณาการที่มีค่าต่ำสุด ($\bar{x} = 4.20$) และยังขาดช่างทอรุ่นใหม่ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเร่งด่วนเพื่อความยั่งยืนของภูมิปัญญา

คำสำคัญ (Keywords) : ผ้าไหมแพรวา; เมืองหัตถกรรมโลก; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to: (1) to assess the readiness and potential of Phraewa silk in Kalasin Province for World Crafts City development according to World Crafts Council criteria; (2) to examine development pathways for the Phraewa silk network to promote cultural heritage tourism towards World Crafts City status; and (3) to evaluate the economic potential

Received: 2025-10-07 Revised: 2025-10-30 Accepted: 2025-11-03

¹ หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม; Bachelor of Business Administration, Program in Tourism and Hotel, Faculty of Management Science, Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham, E-mail: Siribowonphitak@gmail.com

² หลักสูตรบัญชีบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม; Bachelor of Accountancy, Program in Accountancy, Faculty of Management Science, Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham, E-mail: kriengkrai.nn@gmail.com

from Phraewa silk cultural heritage tourism development towards World Crafts City designation. The study employed a mixed-methods approach, collecting qualitative data through in-depth interviews with 11 agencies/groups and quantitative data from 200 questionnaires, analyzed using descriptive statistics.

The research findings demonstrated that: (1) Phraewa silk in Kalasin Province showed 100% readiness across three key aspects: registration as a short-term tourism plan to attract tourists, creation of world heritage value through international events, and serious tourism development planning; (2) the network development approach encompassed five core dimensions: product, integration, infrastructure, marketing, and driving mechanisms; and (3) the potential assessment revealed the highest strength in craftsmanship quality ($\bar{x} = 4.67$), with marketing in events scoring highest ($\bar{x} = 4.62$) in the Craft City designation criteria. Nevertheless, critical development needs included strengthening integration mechanisms with the lowest score ($\bar{x} = 4.20$) and addressing the shortage of young weavers, requiring urgent attention to preserve traditional wisdom sustainability.

Keywords: Phraewa Silk, World Crafts City, Cultural Tourism

บทนำ (Introduction)

การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสำคัญที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2562 ก่อนการระบาดของโรคโควิด-19 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามากว่า 39.8 ล้านคน สร้างรายได้ 1.91 ล้านล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563: 45-47) อย่างไรก็ตาม การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงทุกภูมิภาค โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวต่ำกว่าร้อยละ 5 ของรายได้การท่องเที่ยวทั้งประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทั้งที่ภูมิภาคนี้มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในช่วงหลังการระบาดของโควิด-19 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีแนวโน้มเลือกเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่พลุกพล่าน มีความเงียบสงบ และสนใจเรียนรู้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นมากขึ้น (Richards, 2021; Škare et al., 2021) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations World Tourism Organization, 2018) ให้ความหมายว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเรียนรู้ ค้นพบ สัมผัสประสบการณ์ และบริโภคสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (Timothy & Nyaupane, 2009; Richards, 2018)

แนวคิดเมืองหัตถกรรมโลก (World Crafts City) ของสภาหัตถศิลป์โลก (World Crafts Council: WCC) เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับและส่งเสริมหัตถกรรมท้องถิ่นสู่เวทีสากล โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมผ่านภูมิปัญญาหัตถกรรม (World Crafts Council, 2019) การได้รับการรับรองเป็นเมืองหัตถกรรมโลกจะช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างการรับรู้ระดับสากล และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (Aguado et al., 2024) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา

ประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรมโลกตามเกณฑ์ของสภาหัตถศิลป์โลก รวมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมและพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวต่ำที่สุด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) และติดอันดับ 1 ใน 10 จังหวัดที่มีความยากจนสูงสุดในประเทศไทย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ทั้งที่จังหวัดมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะผ้าไหมแพรวา (Phraewa Silk) ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็น "ราชินีแห่งผ้าไหมไทย" จากคุณภาพและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในการทอผ้าไหมด้วยเทคนิคการขีดและการจกที่ประณีต (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2556) ผ้าไหมแพรวาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ในปี พ.ศ. 2556 และเป็นผ้าไหมที่อยู่ในโครงการศิลปาชีพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง (มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2558: 25-30) อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์กำลังเผชิญกับปัญหาและความท้าทายสำคัญหลายประการ ได้แก่ ข้างทอผ้าส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ในการสืบทอดภูมิปัญญา ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมในอนาคตอันใกล้ (สำนักพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์, 2563: 15-20) นอกจากนี้ ผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ชุมชนทอผ้าไหมแพรวาทั้ง 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอก้ามวง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน และอำเภอสว่างวีระวงศ์ ซึ่งมีช่างทอกว่า 1,000 คน ได้รับผลกระทบอย่างหนัก ไม่สามารถส่งออกผลิตภัณฑ์ไปต่างประเทศได้ รวมทั้งกำลังซื้อของนักท่องเที่ยวที่ลดลง (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์, 2563: 12-18) และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าชุมชนลดลงกว่าร้อยละ 90 จากเดิมที่มีนักท่องเที่ยวกว่า 2,000 คนต่อปี (สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์, 2563: 19-24) จากที่กล่าวมาผนวกกับการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ส่วนใหญ่เน้นเฉพาะมิติใดมิติหนึ่งยังขาดการประเมินความพร้อมแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเกณฑ์สภาหัตถศิลป์โลก (World Crafts Council) อย่างเป็นระบบการวิจัยครั้งนี้จึงนำเสนอกรอบแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Approach) เพื่อประเมินศักยภาพและพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์สู่เมืองหัตถกรรมโลก ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการในการพัฒนาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์สู่เวทีโลก พร้อมทั้งเป็นต้นแบบในการพัฒนาหัตถกรรมท้องถิ่นอื่นๆ ให้เกิดความยั่งยืนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะเป้าหมายที่ 8 การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่ 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน และเป้าหมายที่ 12 การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (United Nations, 2015)

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1) เพื่อประเมินความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรมตามเกณฑ์สภาหัตถศิลป์โลก

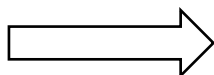
2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายผ้าไหมแพรวาเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมสู่การเป็นเมืองหัตถกรรม

3) เพื่อประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

-ทรัพยากรหัตถกรรม
-กระบวนการผลิต
-บริบทการท่องเที่ยว

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

-ความพร้อม
-รูปแบบการพัฒนา
-ศักยภาพทางเศรษฐกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษา 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การประเมินความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาตามเกณฑ์ World Crafts Council ครอบคลุม 9 องค์ประกอบหัตถกรรมและ 10 เกณฑ์การกำหนดเมืองหัตถกรรม (2) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายผ้าไหมแพรวาแบบบูรณาการ 5 มิติ ประกอบด้วย มิติผลิตภัณฑ์ มิติบูรณาการ มิติโครงสร้างพื้นฐาน มิติการตลาด และมิติกลไกขับเคลื่อน และ (3) การประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม ครอบคลุมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โปรแกรมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยทั้งหมดมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน 4 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

1.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวิจัยเชิงคุณภาพ (1) กลุ่มชุมชนและวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพธิ์ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 4 กลุ่ม (2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยสำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวม 9 หน่วยงาน และ (3) กลุ่มวิจัยเชิงปริมาณคือช่างทอและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ไม่ทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง ดังนั้น ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling) และคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตร Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 จะได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่ศึกษาหลักที่กลุ่มชุมชนทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพธิ์ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดและศูนย์กลางการผลิตผ้าไหมแพรวาที่สำคัญ

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาวิจัยระหว่างปี พ.ศ. 2565-2566 โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิย้อนหลัง 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ประกอบการวิเคราะห์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับกลุ่มชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 6 ส่วน

ครอบคลุมข้อมูลทั่วไป ประวัติความเป็นมา การประเมินความพร้อม แนวทางการพัฒนา และข้อเสนอแนะ และ (2) แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับช่างทอและผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนบุคคล แนวทางการพัฒนาเครือข่าย ความคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพ และการประเมินตามเกณฑ์ World Crafts Council โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale 5 ระดับ โดยการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป แบบสอบถามได้รับการทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จำนวน 40 ชุด และคำนวณค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 95% ถือว่ามีความเชื่อถือได้ในระดับสูง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการแจกแบบสอบถามในพื้นที่จริง และ (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากหน่วยงานราชการและเอกชน เช่น กรมหม่อนไหม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มและจำแนกข้อมูลตามประเด็นสำคัญที่กำหนดไว้ตามกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อสนับสนุนและเสริมผลการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทำให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือสูง

ผลการวิจัย (Research Results)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อประเมินความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรมตามเกณฑ์สภาหัตถศิลป์โลก

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนทอผ้าไหมแพรวา พบประเด็นสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ประการแรกการขึ้นทะเบียนเป็นเมืองหัตถกรรมโลกเป็นแผนการท่องเที่ยวระยะสั้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น การขึ้นทะเบียนจะช่วยเพิ่มจำนวนผู้มาเยือนและยกระดับบทบาทของแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงให้มีความสำคัญมากขึ้นการได้รับการรับรองเป็นเมืองหัตถกรรมโลกแห่งผ้ามัดหมี่จะส่งผลให้จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นศูนย์กลางการจัดแสดงผ้าไหมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะรวมผลิตภัณฑ์จากหลายจังหวัดมาจำหน่ายร่วมกัน ไม่จำกัดเพียงผ้าไหมกาฬสินธุ์เท่านั้น ทั้งนี้เสนอให้ใช้ศักยภาพของมหาวิทยาลัยในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบโจทย์ตลาด รวมทั้งส่งเสริมให้กาฬสินธุ์เป็นศูนย์กลาง MICE City ที่สามารถจัดงานแสดงสินค้าและกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

2. ประการที่สองการพิจารณาคุณค่าของแหล่งมรดกโลก องค์ประกอบทั้งด้านบวกและด้านลบของแหล่งมรดก ล้วนมีอิทธิพลต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวและการขยายพื้นที่ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จากการที่จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมผ้ามัดหมี่โลก (World Ikat Symposium) ครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ.

2565 ถือเป็นโอกาสสำคัญที่จะปิกหมุดให้คนทั่วโลกทราบว่าประเทศไทยมีหัตถกรรมผ้าไหมมัดหมี่ที่ยอดเยี่ยม โดยเฉพาะผ้าไหมแพรวาที่เป็นประตูลิ้นผลิตไหมมัดหมี่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภูมิภาค การจัดงานเทศกาลไหมนานาชาติและประเพณีผูกเสี่ยวควบคู่กันจะช่วยแสดงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาวกาฬสินธุ์และชาวอีสานให้นานาชาติได้รับรู้

3. ประการที่สามความสนใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แม้จังหวัดจะมีความชัดเจนเกี่ยวกับแผนแม่บทการท่องเที่ยว แต่การดำเนินงานยังไม่สมบูรณ์ในหลายด้าน และแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งยังไม่มีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน นอกจากนี้แผนแม่บทที่มีอยู่ยังขาดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับ ซึ่งอาจเกิดจากคนในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับแหล่งมรดกที่แตกต่างกัน ประเด็นสำคัญที่ควรพัฒนาคือการจัดตั้งศูนย์กลางหรือโฮว์รูมในตัวจังหวัดก่อน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่ม MICE ซึ่งมีข้อจำกัดด้านเวลาและต้องการความสะดวกในการจับจ่ายสินค้า การพัฒนาแหล่งผลิตในหมู่บ้านสามารถดำเนินการในขั้นต่อไป โดยให้มีมาตรฐานความสะอาด ความปลอดภัย และกิจกรรมที่น่าสนใจ

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าความพร้อมในการรองรับการพัฒนาอยู่ที่ 100% หากมีโอกาสและหน่วยงานต่างๆ ก็พร้อมให้ความร่วมมือ เพราะเป็นผลประโยชน์ของสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญคือการทำงานของหน่วยงานราชการกับเอกชนยังขาดความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง การจัดโครงการของราชการมักไม่ยั่งยืน เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารนโยบายก็เปลี่ยนตาม ดังนั้นจึงต้องอาศัยนักวิจัยเป็นผู้รวบรวมและสร้างกลไกการขับเคลื่อนที่ชัดเจน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายผ้าไหมแพรวาเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมสู่การเป็นเมืองหัตถกรรม

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายผ้าไหมแพรวา พบว่ากลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ได้กำหนดบทบาทและทิศทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวไว้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผลิตภัณฑ์ เพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชนและวิสาหกิจชุมชน เช่น ศาลาไหมไทยเป็นศูนย์รวมจำหน่ายผ้าไหมและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ปัญหาที่พบคือ งบประมาณในการจัดซื้อผ้าไหมไม่เพียงพอและขาดตลาดรองรับ จึงควรจัดทำผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมให้หลากหลาย จัดฝึกอบรมการทอผ้าไหมที่ทันสมัยสามารถจำหน่ายให้ต่างประเทศได้

2. ด้านการบูรณาการ สร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาศักยภาพกำลังแรงงานให้มีทักษะ ต้องมีการร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่างกลุ่มจังหวัด มีการประชุมกลุ่มจังหวัดเพิ่มขึ้นและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

3. ด้านกลยุทธ์กลุ่มจังหวัด แผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด "ร้อยแก่นสารสินธุ์" ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565-2570 ควรมีการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์ให้มีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

4. ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ปัญหาที่พบคือ ขาดการประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกลกัน ขาดงบประมาณสนับสนุน นโยบายรัฐไม่ต่อเนื่อง ชุมชนขาดความเข้าใจในการดูแลทรัพยากร และบุคลากรไม่เพียงพอ

5. ด้านรายได้เศรษฐกิจ เพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมกลุ่มจังหวัด พัฒนาเครือข่ายชุมชนด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเป็นศูนย์กลางการผลิตอาหารแปรรูปและพัฒนาอุตสาหกรรมพลังงานทดแทน

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายสู่เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สรุปแนวทางสำคัญได้ดังนี้

1. การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย ไม่ควรมุ่งเน้นเพียงกาฬสินธุ์เพียงจังหวัดเดียว ควรรวมกับจังหวัดอื่นหรือผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นจากพื้นที่อื่นมารวมกัน เช่น ผ้าฮ่อมคราม เนื่องจากหลายจังหวัดมีผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ แต่ขาดโอกาสทางการตลาดและจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากเท่ากับจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนั้นควรใช้โอกาสนี้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม ผู้ประกอบการมีการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาสายและสีที่ทันสมัย เช่น ครามเทาเงิน นอกจากผ้าไหมมัดหมี่แล้ว ยังมีผ้าฝ้ายที่มีราคาย่อมเยา จากเดิมผ้าไหมผืนละ 3,000 บาท ผ้าฝ้ายอาจอยู่ที่ 1,000 บาท ส่งผลให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ง่ายขึ้น

3. เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ สนับสนุนให้กาฬสินธุ์ยกระดับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าและบริการในภูมิภาคบนพื้นฐานแนวคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม รวมทั้งต่อยอดองค์ความรู้ให้สามารถสนับสนุนการสร้างมูลค่าในการปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการทุกขั้นตอนตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นพลังขับเคลื่อนใหม่ไปสู่เศรษฐกิจชุมชนและมรดกวัฒนธรรมที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์สู่การเป็นเมืองหัตถกรรม

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 200 คน ประกอบด้วยช่างทอ สถานประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีลักษณะทั่วไป ดังนี้

1.1 ด้านเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 64.5 และเพศชายร้อยละ 35.5 สะท้อนให้เห็นว่าอุตสาหกรรมการทอผ้าไหมยังคงเป็นอาชีพที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญา

1.2 ด้านอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.0 รองลงมาคืออายุ 41-50 ปี ร้อยละ 20.3 อายุมากกว่า 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 21.5 และอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 12.2 ตามลำดับ โดยพบผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มอายุ 10-30 ปีน้อยมาก ข้อมูลนี้สะท้อนปัญหาสำคัญที่ช่างทอผ้าส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ในการสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ที่พบว่าสมาชิกในครัวเรือนเกษตรที่มีอายุมากกว่า 64 ปีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.3 ด้านสถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสร้อยละ 69.5 โสดร้อยละ 28.5 และอื่นๆ ร้อยละ 2.0 แสดงให้เห็นว่าช่างทอส่วนใหญ่มีครอบครัวและใช้การทอผ้าเป็นอาชีพเสริมรายได้ครัวเรือน

1.4 ด้านการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 57.5 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา/ปวช./ปวส. ร้อยละ 27.0 ระดับสูงกว่าปริญญาตรีร้อยละ 8.5 และระดับประถมศึกษา ร้อยละ 2.5 แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมผ้าไหมมีระดับการศึกษาค่อนข้างสูง มีศักยภาพในการพัฒนานวัตกรรมและการตลาด

1.5 ด้านรายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ 30,000 บาทขึ้นไปร้อยละ 31.0 รองลงมาคือ 25,001-30,000 บาทร้อยละ 23.0 และ 20,001-25,000 บาทร้อยละ 17.0 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี

1.6 ด้านอาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ผู้ประกอบการร้อยละ 40.0 รับราชการ/รัฐวิสาหกิจร้อยละ 22.0 พนักงานบริษัทเอกชนร้อยละ 13.5 นักเรียน/นิสิต/นักศึกษาร้อยละ 11.0 ทำงานอิสระ/รับจ้างร้อยละ 9.0 และเกษตรกรร้อยละ 4.5 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมผ้าไหมแพรวา

2. การประเมินประเมินศักยภาพตามเกณฑ์ World Crafts Council ครบถ้วน 9 องค์ประกอบสำคัญผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินประเมินศักยภาพตามเกณฑ์ World Crafts Council (n=200)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
1. งานฝีมือ ของใช้ ประดับ และ/หรือ พิธีกรรม	4.67	0.054	มากที่สุด
2. วัตถุดิบที่ใช้และเทคนิคการผลิต	4.59	0.073	มากที่สุด
3. สถิติช่างฝีมือและการฝึกอบรมแบบดั้งเดิม	4.58	0.076	มากที่สุด
4. ต้นกำเนิด ประวัติศาสตร์ และประเพณี	4.55	0.034	มากที่สุด
5. ความสัมพันธ์งานฝีมือกับการท่องเที่ยวท้องถิ่น	4.55	0.066	มากที่สุด
6. สถานที่ผลิตงานฝีมือ (โรงเรือน พิพิธภัณฑ์ สตูดิโอ)	4.46	0.066	มาก
7. ตลาด การซื้อขายและช่องทางจำหน่าย	4.48	0.026	มาก
8. การค้าขายสำหรับงานฝีมือ	4.45	0.080	มาก
9. กลไกที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ	4.20	0.048	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.50	0.080	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.50$) แสดงให้เห็นว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์มีความพร้อมสูงในการพัฒนาสู่เมืองหัตถกรรมโลก โดยมีจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา ดังนี้

จุดแข็งที่โดดเด่น (ค่าเฉลี่ยมากที่สุด)

อันดับที่ 1 ด้านงานฝีมือและคุณภาพผลิตภัณฑ์ ($\bar{x} = 4.67$) เป็นจุดแข็งสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าผ้าไหมแพรวามีคุณภาพและเอกลักษณ์โดดเด่น มีกรรมวิธีการผลิตที่ประณีตตามภูมิปัญญาดั้งเดิม ได้รับการยกย่องว่าเป็นราชินีแห่งผ้าไหมไทยและได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ผ้าไหมแพรวามีเอกลักษณ์เฉพาะด้วยการใช้เส้นไหมตีเกลียวทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่ง ทอประดิษฐ์ลวดลายด้วยการขีดและการจก มีลวดลายที่สวยงามและซับซ้อน

อันดับที่ 2 ด้านวัตถุดิบและเทคนิคการผลิต ($\bar{x} = 4.59$) แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การสาวเส้นไหม การลอกกาบ และย้อมสี การมัดหมี่ และการทอผ้าทุกขั้นตอนใช้วัตถุดิบธรรมชาติมีการควบคุมคุณภาพตามมาตรฐาน และมีระบบรับรองตรานกยูงพระราชทานซึ่งเป็นจุดเด่น

อันดับที่ 3 ด้านสถิติช่างฝีมือและการฝึกอบรม ($\bar{x} = 4.58$) แสดงให้เห็นว่ามีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมอย่างเป็นระบบ มีการฝึกอบรมทั้งในรูปแบบสตูดิโอและการเรียนรู้จากครอบครัว มีกลุ่มทอผ้าที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการศิลปาชีพฯและมีการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง

จุดที่ควรพัฒนา (ค่าเฉลี่ยระดับมาก)

ปัญหาสำคัญที่สุดกลไกการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ($\bar{x} = 4.20$) เป็นองค์ประกอบที่มีค่าต่ำสุด แม้จะยังอยู่ในระดับมาก แต่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่ายังขาดกลไกที่เข้มแข็งในการเชื่อมโยงระหว่างการผลิตผ้าไหมกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนอย่างเป็นระบบ ยังขาดนโยบายที่ต่อเนื่องและยังไม่มีแผนแม่บทที่ชัดเจนในการพัฒนาให้เป็นเมืองหัตถกรรมโลก นอกจากนี้ ด้านการค้าขายและการตลาด ($\bar{x} = 4.45-4.48$) ยังมีโอกาสพัฒนา โดยเฉพาะการขยายช่องทางการจำหน่าย การเข้าถึงตลาดสากลและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสถานที่ผลิตและการเข้าถึง ($\bar{x} = 4.46$) ที่ยังมีปัญหาเรื่องการคมนาคมการเข้าถึงแหล่งผลิตในหมู่บ้านและการขาดศูนย์กลางหรือโชว์รูมที่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

3. การประเมินตามเกณฑ์การกำหนดเมืองหัตถกรรม (Designation of a WCC Craft City) มุ่งเน้นไปที่โครงสร้างพื้นฐาน สถาบันสนับสนุนและระบบนิเวศของหัตถกรรมในพื้นที่ ผลการประเมินสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 การประเมินตามเกณฑ์การกำหนดเมืองหัตถกรรม World Crafts Council (n=200)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
1. การตลาดในงานแสดงสินค้า งานสัมมนา งานอีเวนต์	4.62	0.049	มากที่สุด
2. สื่อและสิ่งพิมพ์ครอบคลุมอุตสาหกรรมหัตถกรรม	4.59	0.051	มากที่สุด
3. ผู้เชี่ยวชาญสร้างสรรค์และจำนวนงาน 5 ปี	4.59	0.085	มากที่สุด
4. สถาบันส่งเสริมงานฝีมือในพื้นที่	4.58	0.067	มากที่สุด
5. พื้นที่อุทิศให้ความคิดสร้างสรรค์	4.55	0.093	มากที่สุด
6. ชื่อเสียงระดับนานาชาติ	4.55	0.049	มากที่สุด
7. ประเพณีถ่ายทอดงานฝีมือในครอบครัว/ชุมชน	4.49	0.055	มาก
8. โอกาสการศึกษานอกระบบ	4.47	0.056	มาก
9. โรงเรียนออกแบบและนักออกแบบ	4.45	0.074	มาก
10. การรับรู้และโปรแกรมการให้รางวัล	4.36	0.058	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.52	0.063	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า การประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$) โดยมีจุดแข็งและโอกาสพัฒนา ดังนี้

จุดแข็งที่โดดเด่น

อันดับที่ 1 ด้านการตลาดและการจัดกิจกรรม ($\bar{x} = 4.62$) เป็นจุดแข็งสูงสุด แสดงให้เห็นว่ามีการจัดงานแสดงสินค้า งานสัมมนา และงานอีเวนต์อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะงานเทศกาลไหมนานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาดประจำปี รวมทั้งการเป็นเจ้าภาพจัดงาน World Ikat Symposium ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงในระดับนานาชาติ

อันดับที่ 2 ด้านสื่อและการเผยแพร่ ($\bar{x} = 4.59$) และผู้เชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 4.59$) แสดงให้เห็นว่ามีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมผ้าไหมอย่างกว้างขวาง มีผู้เชี่ยวชาญทั้งจากมหาวิทยาลัย หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชนที่สามารถพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ และมีผลงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา

อันดับที่ 3 ด้านสถาบันสนับสนุน ($\bar{x} = 4.58$) แสดงให้เห็นว่ามีสถาบันที่ส่งเสริมงานฝีมือหลากหลาย ทั้งกรมหม่อนไหม ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่ให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพแก่ช่างฝีมืออย่างต่อเนื่อง

โอกาสในการพัฒนา

ปัญหาสำคัญที่สุดการรับรู้และระบบการให้รางวัล ($\bar{x} = 4.36$) เป็นองค์ประกอบที่มีค่าต่ำสุด แสดงให้เห็นว่ายังขาดระบบการยกย่องเชิดชูช่างฝีมือและผลงานอย่างเป็นทางการ ควรมีการจัดตั้งรางวัลประจำปี การประกาศเกียรติคุณช่างฝีมือดีเด่น และการสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่สนใจเข้าสู่อาชีพ

นอกจากนี้ ด้านโรงเรียนออกแบบและนักออกแบบ ($\bar{x} = 4.45$) ยังมีโอกาสพัฒนา โดยควรมีความร่วมมือที่แน่นแฟ้นระหว่างสถาบันการศึกษาด้านการออกแบบกับช่างทอในพื้นที่ เพื่อพัฒนานวัตกรรมและออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความทันสมัย

สรุปจากผลการประเมินทั้ง 2 เกณฑ์แสดงให้เห็นว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์มีความพร้อมสูงในการพัฒนาสู่เมืองหัตถกรรมโลก โดยมีจุดแข็งด้านคุณภาพงานฝีมือ วัตถุดิบ การตลาด และสถาบันสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ยังต้องพัฒนาในด้านกลไกการบูรณาการ ระบบการให้รางวัล การเชื่อมโยงกับนักออกแบบ และการสร้างความต่อเนื่องของนโยบาย เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างแท้จริง

สรุปจากผลการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ แสดงให้เห็นว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์มีความพร้อม 100% ในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรมโลก โดยมีจุดแข็งด้านคุณภาพงานฝีมือ วัตถุดิบ การตลาด และการประชาสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นที่ต้องพัฒนา ได้แก่ กลไกการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่ชัดเจนและต่อเนื่อง การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการจัดตั้งศูนย์กลางหรือโชว์รูมที่สะดวกต่อนักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. เพื่อประเมินความพร้อมและศักยภาพของผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองหัตถกรรมตามเกณฑ์สภาหัตถศิลป์โลก จากผลการวิจัยพบว่า ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์มีความพร้อม 100% ในการพัฒนาสู่เมืองหัตถกรรมโลก การประเมินตามเกณฑ์ World Crafts Council พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.50$) โดยเฉพาะด้านงานฝีมือที่มีค่าสูงสุด ($\bar{x} = 4.67$) ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ (พิมพ์อมร โปร่งมณี และคณะ, 2565: 139-152) พบว่า ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 และปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัวในการรับรองให้เป็นเมืองหัตถกรรมโลกมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 การที่กาฬสินธุ์มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าสกลนครในหลายด้าน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่แข็งแกร่งของผ้าไหมแพรวา โดยเฉพาะในด้านคุณภาพงานฝีมือที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นราชินีแห่งผ้าไหมไทยและได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI)

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่ากลไกการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจมีค่าต่ำสุด ($\bar{x} = 4.20$) ซึ่งสะท้อนปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไข ประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Remoaldo et al. (2020) พบว่า ความสำเร็จของการพัฒนาเมืองหัตถกรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีกลไกการบูรณาการที่เข้มแข็งระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน รวมทั้งต้องมียุทธศาสตร์ที่

ต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นการที่กาฬสินธุ์ยังขาดกลไกที่เข้มแข็งในด้านนี้จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาว

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายผ้าไหมแพรวาเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมสู่การเป็นเมืองหัตถกรรม

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าสอดคล้องกับการศึกษาของ Barnes et al., (2014) เกี่ยวกับ Destination Brand Experience and Visitor Behavior ที่พบว่า ประสบการณ์ของแบรนด์ปลายทาง (Destination Brand Experience: DBE) เป็นตัวกำหนดสำคัญของความตั้งใจมาเยือนและการบอกต่อแบบปากต่อปาก โดย DBE ทางประสาทสัมผัส (Sensory DBE) มีบทบาทสำคัญที่สุด ซึ่งในกรณีของผ้าไหมแพรวา กาฬสินธุ์ การให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับกระบวนการทอผ้าทั้งหมด ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ การได้ลองทอผ้าด้วยตนเอง และการได้สัมผัสกับเนื้อผ้าที่มีคุณภาพสูงจะช่วยสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำและกระตุ้นให้เกิดการกลับมาเยือนซ้ำ

3. เพื่อประเมินศักยภาพทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์สู่การเป็นเมืองหัตถกรรม

จากผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญคือ ช่วงทอผ้าส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยกลุ่มตัวอย่างอายุ 51-60 ปีคิดเป็นร้อยละ 47.0 และพบผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มอายุ 10-30 ปี น้อยมาก แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงสูงในการสูญหายของภูมิปัญญา ปัญหานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ (ชัยวิช ศิริบรรพพิทักษ์, 2559: 23-36) พบว่า ชุมชนที่ทอผ้าพื้นถิ่นยังคงทอผ้าโดยใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม แต่ยังไม่เข้าใจการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนยังไม่เกิดความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทอผ้าสามารถบูรณาการได้อย่างไร และยังคงกังวลว่าจะกระทบต่อวิถีชีวิตการทอผ้า การแก้ปัญหาควรบรรณรักษ์ให้กลุ่มเยาวชนมีส่วนร่วมและมีอำนาจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยเลือกแกนนำจากผู้ที่น่าเชื่อถือในชุมชนซึ่งไม่ใช่ผู้นำที่ได้มาจากการเลือกตั้ง

ประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Lin (2015) พบว่าประสบการณ์การใช้แบรนด์ที่สร้างสรรค์ (Innovative Brand Experience) มีผลกระทบเชิงบวกต่อความพึงพอใจของแบรนด์ การนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การใช้ระบบ VR (Virtual Reality) ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์การทอผ้า การสร้าง Online Museum หรือการใช้ Social Media ในการเล่าเรื่องราวของช่างทอรุ่นใหม่ จะช่วยดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้สนใจและเข้ามาสืบทอดภูมิปัญญา

4. ความสำคัญของการมีส่วนร่วมและความยั่งยืน

จากผลการวิจัยพบว่า แม้จะมีความพร้อมสูง แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องของนโยบายและการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากทุกภาคส่วน ประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ รจนา จันทราสา กนิษฐา เรื่องวรรณคดีและภาพ พัฒนปณิธิพงศ์ (2563) พบว่า เอกลักษณ์ลวดลายขดกันหอยของบ้านเชียงสามารถสื่อถึงเอกลักษณ์ได้ชัดเจนมากที่สุด และผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นในระดับมากที่สุด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เน้นอัตลักษณ์ท้องถิ่นแต่สามารถประยุกต์ใช้ได้หลากหลาย

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Remoaldo et al. (2020) ได้เน้นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงความสมดุล 4 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ (การสร้างรายได้ให้ชุมชน) มิติสังคม (การพัฒนาคุณภาพชีวิต) มิติวัฒนธรรม (การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา) และ มิติสิ่งแวดล้อม (การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ) ซึ่งในกรณีของกาฬสินธุ์ ยังต้องมีการพัฒนาอย่างบูรณาการให้

ครอบคลุมทุกมิติ โดยเฉพาะการสร้างกลไกที่ทำให้ทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนมีความสุขร่วมกัน ชุมชนต้องมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ วิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติก็ไม่ถูกทำลาย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Research Knowledge)

1. กรอบแนวคิดการประเมินความพร้อมสู่เมืองหัตถกรรมโลกตามเกณฑ์ World Crafts Council สำหรับผ้าไหมแพรวา การวิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดการประเมินความพร้อมสู่เมืองหัตถกรรมโลกสำหรับผ้าไหมแพรวาที่ครอบคลุม 9 องค์ประกอบหลัก ตามเกณฑ์ World Crafts Council ได้แก่ (1) คุณภาพงานฝีมือและผลิตภัณฑ์ (2) วัตถุดิบและเทคนิคการผลิต (3) สถิติช่างฝีมือและการฝึกอบรม (4) ต้นกำเนิดและประวัติศาสตร์ (5) ความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว (6) สถานที่ผลิต (7) ระบบการตลาด (8) การค้าขาย และ (9) กลไกพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ

2. แนวทางการแก้ปัญหาการสูญหายของภูมิปัญญาผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ การวิจัยเผยให้เห็นปัญหาวิกฤติที่ช่างทอผ้าอายุ 51-60 ปีคิดเป็นร้อยละ 47.0 และไม่มีผู้สืบทอดในกลุ่มอายุ 10-30 ปีเลย แนวทางแก้ไขที่ได้จากการวิจัยประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก คือ (1) กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของเยาวชน รมรณรงค์ให้กลุ่มเยาวชนมีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ไม่ใช่เพียงการทอผ้า โดยเลือกแกนนำจากผู้นำเชื่อถือในชุมชน และ (2) กลยุทธ์การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมประยุกต์ใช้ VR, Online Museum, Social Media และแพลตฟอร์มดิจิทัลในการเล่าเรื่องราวของช่างทอรุ่นใหม่

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้ผลการวิจัยเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเมืองหัตถกรรมโลกของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยจัดตั้งศูนย์พัฒนาเมืองหัตถกรรมโลกผ้าไหมแพรวา ภายใต้มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางที่ประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เก็บรักษาฐานข้อมูล ติดตามประเมินผล และขับเคลื่อนนโยบายอย่างต่อเนื่อง

1.2 ควรนำแนวทางการพัฒนาเครือข่ายแบบบูรณาการได้จากการวิจัยไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากพัฒนาศูนย์กลางหรือโฮมรูมผ้าไหมแพรวาในบริเวณที่เข้าถึงง่าย เช่น บริเวณคุ้มสี่ฐานหรือใกล้ตัวเมือง เป็นที่รวมผลิตภัณฑ์ มีกิจกรรมสาธิตการทอผ้า การย้อมสี มีการแสดงวัฒนธรรม และจำหน่ายผลิตภัณฑ์หลากหลาย จัดให้มีกิจกรรมต่อเนื่องทุกสัปดาห์ เช่น ทุกวันศุกร์ คล้ายกับถนนคนเดิน

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบและกลไกการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมแพรวาสู่คนรุ่นใหม่ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางสังคม เนื่องจากการวิจัยนี้พบปัญหาวิกฤติที่มีช่างทอในกลุ่มอายุ 10-30 ปีน้อยมาก การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการดึงดูดและฝึกอบรมคนรุ่นใหม่

2.2 ควรมีการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดและระบบติดตามประเมินผลความยั่งยืนของเมืองหัตถกรรมโลก: กรณีศึกษาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เนื่องจากการวิจัยนี้เน้นการประเมินความพร้อมในช่วงเริ่มต้น แต่ยังขาดการศึกษาเกี่ยวกับการติดตามประเมินผลในระยะยาว การวิจัยครั้งต่อไปควรพัฒนาชุดตัวชี้วัดความยั่งยืน (Sustainability Indicators) ที่ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจรายได้ของชุมชนการกระจายผลประโยชน์มูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และมิติสังคมคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของ

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2556). **ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์**. กรุงเทพฯ: กรมทรัพย์สินทางปัญญา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). **สถิติการท่องเที่ยวประเทศไทย ปี 2562**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ชัยธวัช ศิริบวรพิทักษ์. (2559). ความพร้อมและศักยภาพของของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนท่องเที่ยวถิ่นกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี**. 12(1): 23-36.
- มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (2558). **ผ้าไหมไทย: มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ.
- พิมพ์อมร โปร่งมณี และคณะ. (2565). ความได้เปรียบเชิงแข่งขันของผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสกลนครจากการประกาศรับรองว่าเป็นเมืองหัตถกรรมโลกแห่งสัครามธรรมชาติ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม**. 12(3): 139-152.
- รจนา จันทราสา, กนิษฐา เรื่องวรรณศักดิ์และภานุ พัฒนปณิธิพงศ์. (2563). การศึกษาและพัฒนาเอกลักษณ์ลวดลายบ้านเชียงเพื่อประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ผ้าแปรรูปพื้นที่บาติกเพื่อพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจังหวัดอุดรธานี. **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร**. 14(2): 115-128.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). **รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2563**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). **แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2566-2570**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์. (2563). **รายงานสถิติการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2563**. กาฬสินธุ์: สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์. (2563). **รายงานสถานการณ์การค้าและการส่งออกผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2563**. กาฬสินธุ์: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์.
- สำนักพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์. (2563). **รายงานสถานการณ์กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาจังหวัดกาฬสินธุ์**. กาฬสินธุ์: สำนักพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์.
- Aguado, L. F., Heredia-Carroza, J., Espinosa-Espinosa, A., Garizado-Román, P. A., & Duque-Sandoval, H. (2024). Anatomy of the economic value generated by a cultural event. **Journal of Business Economics and Management**. 25(4): 828–848.
- Barnes, S. J., Mattsson, J., & Sørensen, F. (2014). Destination brand experience and visitor behavior: Testing a scale in the tourism context. **Annals of Tourism Research**. 48: 121-139. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.06.002>
- Cochran, W. G. (1977). **Sampling techniques**. (3rd ed.). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.06.007>

- Lin, Y. H. (2015). Innovative brand experience's influence on brand equity and brand satisfaction. **Journal of Business Research**. 68(11): 2254–2259.
- Remoaldo, P. C., Vargas-Sánchez, A., Ascensão, M. P., & Ribeiro, J. C. (2020). Residents' perceptions of tourism impact in a UNESCO World Heritage Site: The case study of Guimarães, Portugal. **International Journal of Tourism Research**. 22(3): 356-371. <https://doi.org/10.1002/jtr.2344>
- Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. **Journal of Hospitality and Tourism Management**. 36: 12-21.
- Richards, G. (2021). **Rethinking cultural tourism**. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Škare, M., Soriano, D. R., & Porada-Rochon, M. (2021). Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry. **Technological Forecasting and Social Change**. 163: 120469.
- Timothy, D. J., & Nyaupane, G. P. (2009). **Cultural heritage and tourism in the developing world: A regional perspective**. London: Routledge.
- United Nations World Tourism Organization. (2018). **Tourism and culture synergies**. Madrid: UNWTO.
- United Nations. (2015). **Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development**. New York: United Nations.
- World Crafts Council. (2019). **Guidelines for the designation of World Craft City**. Brussels: World Crafts Council International.